

Child Rights Journal

2022; 4(14): 49-62

Journal Homepage: <http://childrightsjournal.ir>

International Think Tank of
Human Dignity

The Iranian Association of
Medical Law

The Iranian Association of
Child Rights

Children's Rights Instances against Violence

Arian Petoft¹

1. Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: The cornerstone of the future growth and development of the society is the upbringing and protection of the rights of today's children. The harmful effects that various examples of violence leave on a child's personality and mental-psychological condition and expose his future and society to serious harm are not hidden from anyone. Due to the physical weakness and vulnerability of a child much more than an adult, the society should support and give special attention to them. The most important step in this direction is the correct recognition of the rights that protect the child from experiencing violent behavior and place them under the significant support of society. Thus, the mission of this article is to explain the most important rights of children against any violence and child abuse.

Method: This study is of theoretical type and has been done with descriptive-analytical method and using library resources and inference in laws.

Results: The legislator of our country has protected the rights of children against any possible abuses in various laws and regulations and has paid attention to the rights of children against any instances of violence.

Conclusion: The right to equal social protection, the right to access to appropriate information, the right to not be forced to work, the right to proper education, the right to not be exploited or trafficked, the right to special welfare protections and service support are the important aspects of guaranteeing children's rights in the face of violence in Iran's legal system.

Keywords: Children Rights; Violence; Constitution; Social Support; Citizen's Rights

Corresponding Author: Arian Petoft; **Email:** arian_petoft@ut.ac.ir

Received: June 18, 2022; **Accepted:** July 22, 2022

Please cite this article as:

Petoft A. Children's Rights Instances against Violence. *Child Rights Journal*. 2022; 4(14): 49-62.

انجمن علمی حقوق کودک ایران

انجمن علمی حقوق پزشکی ایران

انجمن علمی حقوق کودک ایران

فصلنامه حقوق کودک

دوره چهارم، شماره چهاردهم، تابستان ۱۴۰۱، صفحات ۶۲-۴۹

Journal Homepage: <http://childrightsjournal.ir>

جلوهای حقوق کودک در مواجهه با خشونت

آرین پتفت^۱

۱. مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: سنگ بنای رشد و تعالی آینده جامعه را پرورش و صیانت از حقوق کودک امروز تشکیل می‌دهد. آثار زیانباری که مصادیق مختلف خشونت بر شخصیت و وضعیت روحی - روانی کودک باقی می‌گذارد و آینده وی و جامعه را در معرض آسیب جدی قرار می‌دهد، بر هیچ کس پنهان نیست. کودک به سبب ضعف جسمی و آسیب‌پذیری به مراتب بیشتری که از یک فرد بزرگسال دارد، باید مورد حمایت و توجه ویژه جامعه قرار گیرد. مهم‌ترین گام در این راستا، شناخت صحیح از حق‌هایی است که کودک را از تجربه مصادیق خشونت‌آمیز رفتاری مصون داشته و تحت حمایت جدی جامعه قرار می‌دهند. بدین‌سان رسالت این مقاله تبیین اهم حق‌های کودکان در برابر هرگونه خشونت و کودک‌آزاری می‌باشد.

روش: این مطالعه از نوع نظری است و با اتکا به روش توصیفی - تحلیلی ضمن استفاده از منابع کتابخانه‌ای و استقرای در قوانین به انجام رسیده است.

یافته‌ها: قانونگذار کشورمان در قوانین و مقررات پراکنده‌ای به صیانت از حقوق کودک در برابر هرگونه تعرضات احتمالی پرداخته و حقوق کودکان را در برابر هرگونه مصادیق خشونت تضمین کرده است.

نتیجه‌گیری: حق بر حمایت اجتماعی برابر، حق بر دسترسی به اطلاعات مناسب، حق بر عدم اشتغال به کار اجباری، حق بر آموزش و پرورش مناسب، حق بر عدم بهره‌کشی و یا قاچاق، حق بر حمایت‌های رفاهی ویژه و پشتیبانی خدماتی از جلوه‌های مهم تضمین حقوق کودکان در مواجهه با خشونت در نظام حقوقی ایران هستند.

واژگان کلیدی: حقوق کودک؛ خشونت؛ قانون اساسی؛ حمایت اجتماعی؛ حقوق شهروندی

نویسنده مسئول: آرین پتفت؛ پست الکترونیک: arian_petoft@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۳۱

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Petoft A. Children's Rights Instances against Violence. Child Rights Journal. 2022; 4(14): 49-62.

مقدمه

سنگ بنای رشد و تعالی آینده جامعه را پرورش و صیانت از حقوق کودک امروز تشکیل می‌دهد. آثار زیانباری که مصادیق مختلف خشونت بر شخصیت و وضعیت روحی - روانی کودک باقی می‌گذارد و آینده وی و جامعه را در معرض آسیب جدی قرار می‌دهد، بر هیچ کس پنهان نیست. کودک به سبب ضعف جسمی و آسیب‌پذیری به مراتب بیشتری که از یک فرد بزرگسال دارد، باید مورد حمایت و توجه ویژه جامعه قرار گیرد. مهم‌ترین گام در این راستا، شناخت صحیح از حق‌هایی است که کودک را از تجربه مصادیق خشونت‌آمیز رفتاری مصون داشته و تحت حمایت جدی جامعه قرار می‌دهند. قانونگذاران کشورمان به طور عمده پایه‌های حرمت خشونت علیه کودک، جرم‌انگاری آن و مجازات‌های مقتضی را در نظام حقوقی کشورمان بنا نهاده‌اند. در کنار این موارد، قوانین و مقررات پراکنده‌ای به صیانت از حقوق کودک در برابر هرگونه تعرضات و آزارهای احتمالی پرداخته‌اند که مجموعه حق‌های منعکس در روح حاکم بر این قواعد را می‌توان بسان «منشور حقوق کودک در برابر خشونت» تلقی کرد. بدین‌سان رسالت این مقاله تبیین اهم حق‌های کودک‌ان در برابر هرگونه خشونت و کودک‌آزاری می‌باشد، لذا اهم حق‌های کودک در این زمینه برشمارده شده و یک به یک مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

روشنی

این مطالعه از نوع نظری است و به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. همچنین گردآوری داده‌ها با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و قوانین مربوطه صورت پذیرفته است.

یافته‌ها

در راستای تبیین مسأله تحقیق، یعنی جلوه‌های حقوق کودک در برابر خشونت، با امعان نظر به قوانین و اسناد حقوقی داخلی، حق‌های ذیل قابل احصا و تحلیل می‌باشند.

۱. **حق بر حمایت اجتماعی برابر:** هرگونه تبعیض ناروا علیه کودک در نظام حقوقی کشورمان ممنوع بوده و کودک برای حفظ سلامت روحی و جسمی خویش از حمایت اجتماعی ویژه برخوردار است. به موجب منشور حقوق شهروندی، «حق کودک‌ان است که صرف نظر از جنسیت به طور خاص از هرگونه تبعیض، آزار و بهره‌کشی مصون و از حمایت‌های اجتماعی متناسب، از جمله در حوزه سلامت، مراقبت در مقابل بیماری‌های روحی، روانی و جسمانی و خدمات بهداشتی و درمانی برخوردار باشند.» (ماده ۴ منشور حقوق شهروندی) کودک از آن جهت که انسان است باید از حقوق و آزادی‌های بنیادین بهره‌مند باشد و از آن جهت که کودک است مستحق حمایت‌ها و امتیازات ویژه اجتماعی است. نه تنها تبعیضات جامعه نسبت به استیفای حقوق بنیادین کودک نقض آشکار حق بر برابری است، بلکه اگر حتی جامعه در خصوص تضمین حمایت‌ها و امتیازات ویژه اجتماعی نیز اهمال ورزد، موجبات نقض این حق را پدید آورده است.

۲. **حق بر دسترسی به اطلاعات مناسب:** یکی از مهم‌ترین مسائل حیاتی برای رشد و پرورش کودک، محتوای مطالبی است که وی بدان دسترسی دارد. امروزه دسترسی همگانی به محتوای مطالب منتشر شده در اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، رسانه‌ها، رادیو و تلویزیون موجب شده تا کودک با بسیاری از مسائل آشنا شود که در ذهن وی سؤالات مختلفی را برمی‌انگیزد که پاسخ بدان‌ها با توجه به وضعیت سنی او امری به مراتب دشوار و حساس است. یکی از بزرگ‌ترین معضلات کنونی، کنترل

صلاحیت عبارتند از: اعتیاد زیان‌آور به الکل، مواد مخدر و قمار، اشتهار به فساد اخلاقی و فحشا، سوءاستفاده از طفل یا واداشتن او به ورود به مشاغل ضد اخلاقی مانند فساد و فحشا، تکدی‌گری و قاچاق، ابتلای سرپرست به بیماری‌های روانی و تکرار ضرب و جرح خارج از حد متعارف. سازوکار دیگری که در مقابله با بدسرپرستی و بدرفتاری با کودک در خانواده پیش‌بینی شده، جرم‌انگاری بزه علیه اطفال است.

با این حال در آموزه‌های حقوق کیفری ایران، در خصوص کلیه رفتارهای نا به جای والدین در قبال فرزندان، استفاده از حمایت‌های کیفری توصیه نشده است (۱)، زیرا گاه آسیب‌های جرم‌انگاری رفتارهای نادرست والدین بیشتر از ترک آن بوده و پیش‌بینی ضمانت اجرای کیفری، کودکان را در معرض آسیب‌های بیشتری قرار می‌دهد (لازم به ذکر است که رویکرد نظام حقوق بین‌الملل نیز به همین صورت متمایل است. در واقع ماده ۱۹ کنوانسیون، حمایت از کودکان در برابر اقدامات سوءسرپرستان و والدین را محدود به حمایت کیفری نکرده و کشورهای عضو را مکلف ساخته تا اقدامات قانونی و اجرایی و اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از قربانیان به عمل آورند).

به طور معمول، در جایی که بزه‌دیده و مجرم یک رابطه اجتماعی از پیش موجود دارند، پرهیز از تأثیر احتمالی بدنام‌کننده تعقیب کیفری یا دست کم حکم رسمی، می‌تواند فوایدی هم برای بزه‌دیده و هم برای مجرم داشته باشد. به علاوه در این موارد به رغم جرم‌انگاری‌های صورت‌گرفته، معمولاً بزه‌دیدگان نیز با اعتقاد به خصوصی بودن قضیه، تمایلی به اعلام بزه‌دیدگی ندارند (۲).

در آموزه‌های حقوق ایران توصیه شده که با عنایت بر آسیب‌های جرم‌انگاری افراطی، در مواردی که سرپرستان کودک مرتکب رفتارهای پرخطر علیه کودکان می‌شوند،

کودک در فضای مجازی و دسترسی وی به برخی مطالب است. در منشور حقوق شهروندی مقرر شده است که «کودکان حق دارند به اطلاعات مناسب با سن خود دسترسی داشته باشند و نباید در معرض محتوای غیر اخلاقی، خشونت‌آمیز یا هر نوع محتوایی قرار گیرند که موجب غلبه ترس یا بروز آسیب جسمی یا روانی شود» (ماده ۳۲ منشور حقوق شهروندی).

این امر در وهله نخست وظیفه اولیا است که بر فعالیت فرزند خود در فضای مجازی نظارت داشته و امکان دسترسی وی به مطالبی که مناسب سنش نبوده و یا اساساً دارای محتوای غیر اخلاقی است را نامیسر سازند. در این رابطه حکم کلی قانون مدنی در تربیت و پرورش کودک قابل تسری است: «ابوین مکلف هستند که در حدود توانایی خود به تربیت اطفال خویش بر حسب مقتضی اقدام کنند و نباید آن‌ها را مهمل بگذارند.» یکی از مصادیق مهم مسئولیت والدین به تربیت فرزند، نظارت بر فعالیت وی در فضای مجازی و کنترل دسترسی او به محتوای مطالب مربوطه است (۱).

۳. حق بر سرپرست شایسته: کودکان حق دارند که از والدین و سرپرستان صلاحیت‌دار بهره‌مند باشند و جداکردن کودکان از والدین و سرپرستان قانونی آن‌ها، صرفاً بر اساس قانون خواهد بود. از آنجا که یکی از مصادیق بارز خشونت علیه کودکان، بدرفتاری والدین و سرپرستان آنان می‌باشد و این امر بر آینده آن‌ها تأثیر مخربی خواهد گذارد، در نظام حقوقی ایران، راهکارهای خاصی برای مقابله با این امر پیش‌بینی شده است، هرچند این سازوکارها چندان جامع و دقیق نمی‌باشند، از جمله این راهکارها، سلب حق حضانت والدین یا سرپرستان است. با توجه به ماده ۱۱۷۳ قانون مدنی و ماده ۶ قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲، برخی از اوصاف سرپرست فاقد

تا جایی که امکان دارد و اقتضای مصلحت کودک است باید از جرم‌انگاری رفتار والدین پرهیز نمود (۳). در کشورهایی مانند ایران با توجه به نبود نهاد متولی سرپرستی کودکان با معیارهای مناسب‌تر از بستر خانواده، جرم‌انگاری رفتار والدین و جداسازی طفل از آنها می‌تواند کودکان را در معرض آسیب‌های جدی‌تری قرار دهد، البته والدین باید مسئول رفتار آسیب‌زای خود باشند، اما مسئولیت‌پذیری والدین را نباید با جرم‌انگاری اعمال آنان یکی قلمداد کرد. در چنین شرایطی، باید از جایگزین‌های حقوقی همچون سازش، میانجیگری و داوری بهره گرفت، هرچند این رویکرد در برخی از مسائل قانونی ایران رعایت نشده و بعضاً مشکلات اجتماعی خاصی به بار آورده است. برای نمونه، می‌توان به ماده ۵۳ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ اشاره کرد که ترک نفقه فرزند از سوی اشخاص متکفل آن را موجب مجازات حبس قرار داده است. این در حالی است که حبس کسی که باید به طفل نفقه دهد نه تنها کمکی به کودک نمی‌کند، بلکه در برخی موارد، شدت بزه‌دیدگی او را افزایش می‌دهد.

۴. منع اشتغال به کار اجباری: در حقوق ایران، اشتغال اجباری کودکان به کار اصولاً ممنوع است، مگر موارد استثنا (همچون مجازات‌های اجتماعی برای کودکان معارض با قانون) که در جهت منافع و مصالح آنان بوده و صرفاً به حکم قانون تجویز شده‌اند (ماده ۸۴ منشور حقوق شهروندی). در حقوق کار ایران، اصولاً به کارگماشتن کودکان منع شده است و در موارد استثنایی نوجوان کارگر را تجویز کرده است. به موجب قانون کار ایران «به کارگماردن افراد کمتر از ۱۵ سال تمام ممنوع است» (ماده ۷۹ قانون کار) و «کارگری که سنش بین ۱۵ تا ۱۸ سال تمام باشد، کارگر نوجوان نامیده می‌شود و در بدو استخدام باید توسط سازمان تأمین اجتماعی مورد

آزمایش‌های پزشکی قرار گیرد.» بنابراین قانونگذار به کارگماردن نوجوانان را در موارد مشروع، تنها پس از بررسی پزشکی به جهت حمایت از سلامت وی در برابر کارهای سخت و زیان‌آور تجویز نموده است و این آزمایشات باید هر ساله مجدداً نسبت به نوجوان کارگر انجام شوند. ماده ۸۱ قانون کار مقرر می‌دارد: «آزمایش‌های پزشکی کارگر نوجوان، حداقل باید سالی یک بار تجدید شود و مدارک مربوط در پرونده استخدامی وی ضبط گردد. پزشک درباره تناسب نوع کار با توانایی کارگر نوجوان اظهار نظر می‌کند و چنانچه کار مربوط را نامناسب بداند، کارفرما مکلف است در حدود امکانات خود شغل کارگر را تغییر دهد.» از آنجا که نوجوانان از توانایی جسمی و روحی یکسان با بزرگسالان برخوردار نیستند، لذا در حقوق کار ایران، حمایت‌های ویژه‌ای از کارگران نوجوان شده و قانونگذار امتیازات خاصی برای آنان قائل شده است، از جمله ساعات کار کمتر، عدم انجام کارهای سخت و زیان‌آور، حمایت از بهداشت جسمی و روانی، بازرسی مستمر کار کارگر نوجوان و کارآموزی مناسب.

بر این اساس، ماده ۸۲ قانون کار در رابطه با ساعت کار نوجوانان بیان می‌دارد: «ساعات کار روزانه کارگر نوجوان، نیم ساعت کمتر از ساعات کار معمولی کارگران است، ترتیب استفاده از این امتیاز با توافق کارگر و کارفرما تعیین خواهد شد.»

ماده ۸۳ قانون کار نیز با اتخاذ رویکردی حمایتی مقرر داشته است: «ارجاع هر نوع کار اضافی و انجام کار در شب و نیز ارجاع کارهای سخت و زیان‌آور و خطرناک و حمل بار با دست، بیش از حد مجاز و بدون استفاده از وسایل مکانیکی برای کارگر نوجوان ممنوع است.»

وفق ماده ۸۴ قانون مزبور، در مشاغل و کارهایی که به علت ماهیت آن با شرایطی که کار در آن انجام می‌شود

برنامه‌های مناسب تحصیلی و فرهنگی مشارکت داد، لازم است که خواسته‌ها و نظرات وی را نیز در رابطه با مسائل زندگی خویش استماع نموده و مورد توجه قرار داد. ماده ۱۰۹ منشور حقوق شهروندی مقرر می‌دارد: «... نظرات کودکان در مسائل مربوط به زندگی‌شان باید شنیده شود و مورد توجه قرار گیرد.»

محتوای کتب درسی و کلیه مطالبی که به طریق برنامه‌های آموزشی و فرهنگی مختلف در محیط مدرسه، آموزشگاه‌ها، مراکز فرهنگی و نهادهای تربیتی به کودک منتقل می‌شوند، باید بر اساس آخرین استانداردهای مشروع بین‌المللی بوده و مبتنی بر ارزش‌های دینی و اخلاقی تدوین شده باشند، لذا «هیچ کس حق ندارد موجب شکل‌گیری تنفرهای قومی، مذهبی و سیاسی در ذهن کودکان شود یا خشونت نسبت به یک نژاد یا مذهب خاص را از طریق آموزش یا تربیت یا رسانه‌های جمعی در ذهن کودکان ایجاد کند» (ماده ۱۰۱ منشور حقوق شهروندی).

بر اساس ماده ۷ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و تبصره این ماده، «هر یک از والدین، اولیا یا سرپرستان قانونی طفل و نوجوان و تمام اشخاصی که مسؤولیت نگهداری، مراقبت و تربیت طفل را بر عهده دارند، چنانچه برخلاف مقررات قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی مصوب ۱۳۵۳/۴/۳۰ از ثبت‌نام و فراهم کردن موجبات تحصیل طفل و نوجوان واجد شرایط تحصیل تا پایان دوره متوسطه امتناع کنند یا به هر نحوی از تحصیل او جلوگیری کنند، به انجام تکلیف یادشده و جزای نقدی درجه هفت قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شوند. هرگاه محکوم‌علیه پس از ابلاغ حکم قطعی از انجام تکلیف مقرر در مهلت تعیین‌شده از طرف دادگاه خودداری کند یا پس از اجرای حکم، دوباره طفل و نوجوان را از تحصیل باز دارد، به جزای نقدی درجه

برای سلامتی یا اخلاق کارآموزان و نوجوانان زبان‌آور است، حداقل سن کار ۱۸ سال تمام دانسته شده و تشخیص این امر به عهده وزارت کار و امور اجتماعی سپرده شده است.

طبق ماده ۹۶ قانون کار، ضمانت اجرایی از مجرای ابزار نظارت و بازرسی در رابطه با مقررات قانون و از جمله کار کارگر نوجوان اندیشیده شده و چنین مقرر شده است که به منظور اجرای صحیح قانون و ضوابط حفاظت فنی، اداره کل بازرسی وزارت کار و امور اجتماعی با وظایف ذیل تشکیل می‌شود: الف - نظارت بر اجرای مقررات ناظر به شرایط کار به ویژه مقررات حمایتی مربوط به کارهای سخت و زیان‌آور و خطرناک، مدت کار، مزد، رفاه کارگر، اشتغال زنان و کارگران نوجوان...»

مقرری حمایتی دیگر ماده ۱۱۷ قانون کار است که وفق آن، «کارآموزی توأم با کار نوجوانان تا سن ۱۸ سال تمام در صورتی مجاز است که از حدود توانایی آنان خارج نبوده و برای سلامت و رشد جسمی و روحی آنان مضر نباشد.»

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مقرر می‌دارد که هر شخصی برخلاف مقررات قانون کار مرتکب بهره‌کشی اقتصادی از کودک شود، علاوه بر مجازات‌های مذکور در قانون کار به مجازات حبس درجه شش نیز محکوم می‌شود، از جمله شنیع‌ترین آن‌ها، فروش یا در اختیار قراردادن مواد دخانی به کودک یا به واسطه وی است که موجب ضبط مواد دخانی کشف شده و محکومیت مرتکب به جزای نقدی درجه هشت می‌شود (مواد ۱۵ و ۱۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان).

۵. آموزش و پرورش مناسب: کودک حق دارد که در محیطی مناسب تحصیل نموده و تحت تربیت مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی پرورش یابد. در این راستا علاوه بر اینکه باید فراخور رشد عقلی و جسمی کودک، وی را در

امتناع کند، به انفصال از خدمات دولتی و عمومی درجه پنج قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود.»

۶. **عدم بهره‌کشی و قاچاق:** در حقوق ایران، هرگونه بهره‌کشی از کودک و قاچاق او جرم بوده و مستوجب مجازات کیفری است. تبصره ۱ ماده ۳ قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب سال ۱۳۸۳ برای حمایت از کودکان، حداکثر کیفر را برای قاچاقچینی که قربانیان آنان کمتر از ۱۸ سال دارند، در نظر گرفته است. بر این اساس، «چنانچه فرد قاچاق شده کمتر از هجده سال تمام داشته باشد و عمل ارتكابی از مصادیق محاربه و افساد فی الارض نباشد، مرتکب به حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم می‌شود.»

با آنکه گام‌های مؤثری برای مبارزه با قاچاق برداشته شده، متأسفانه در مجموعه قوانین و مقررات کشور ما، قانونی که کودکان قربانیانی را صراحتاً به چشم بزه‌دیده بنگرد وجود ندارد. سکوت قوانین در این باره می‌تواند در عمل، برای همه قربانیان قاچاق زیانبار باشد (۶). از این رو قانون حمایت از اطفال و نوجوانان تلاش ارزنده‌ای برای پرکردن خلأ موجود است. در این قانون، هرگونه معامله راجع به طفل و نوجوان، از جمله خرید و فروش آنان ممنوع و جرم‌انگاری شده است (مجازات حبس درجه پنج)؛ به موجب احکام قانون مذکور، چنانچه این رفتار با هدف فحشا و هرزه‌نگاری، بهره‌کشی اقتصادی، برداشت اعضا یا جوارح و یا استفاده از طفل و نوجوان در فعالیت‌های مجرمانه باشد، مرتکب به مجازات حبس درجه چهار محکوم می‌شود و اشخاصی که واسطه‌گری در این رابطه را حرفه خود قرار داده باشند، به میانگین حداقل و حداکثر تا حداکثر مجازات مباشر جرم محکوم می‌شوند، در غیر این صورت به مجازات معاون محکوم می‌شوند (ماده ۱۱ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و تبصره یک آن)، هرگاه کارکنان نهادهای حکومتی مأمور

شش قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود.» هر کسی با تهدید، ترغیب یا تشویق موجب فرار طفل و نوجوان از خانه یا مدرسه و یا ترک تحصیل وی شود یا اطفال و نوجوانان را بدین منظور فریب دهد و یا موجبات آن را تسهیل یا فراهم کند، در صورت فرار یا ترک تحصیل، به موجب ماده ۸ قانون مذکور، حسب مورد به یک یا چند مجازات درجه شش محکوم می‌گردد و در غیر این صورت، برای بار اول با اخطار پلیس ویژه اطفال و نوجوانان مواجه می‌شود و در صورت تکرار به مجازات فوق محکوم می‌شود (۴).

در مدارس، آموزشگاه‌ها، مراکز تربیتی و نگهداری کودکان، برخورد مناسب متکفلین دولتی و غیر دولتی در آموزش و تربیت کودک بسیار حساس و حائز اهمیت است (۵). قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مقرر داشته است که چنانچه کارکنان دولت و بخش خصوصی در این رابطه تخطی کنند، به علت حساسیت زیاد مسئولیت آنان، به مجازات مضاعفی محکوم خواهند شد. به موجب ماده ۲۰ این قانون «هرگاه کارکنان دستگاه‌های موضوع ماده ۲۹ قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که مسئولیت نگهداری، مراقبت، آموزش یا تربیت طفل و نوجوان را بر عهده دارند یا در امور مربوط به آنان فعالیت می‌کنند، به هر نحو در ارتکاب جرائم عمدی موضوع این قانون شرکت یا معاونت داشته باشند، علاوه بر مجازات مقرر با توجه به نقش مرتکب به یک یا چند مورد از محرومیت‌ها و ممنوعیت‌های درجه شش قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شوند.» این امر برای مسئولین دولتی می‌تواند مجازات اداری نیز در پی داشته باشد؛ بر اساس ماده ۲۷ این قانون «هر یک از مسؤولان یا کارکنان نهادهای حکومتی یا دستگاه‌های اجرایی که از انجام وظایف مقرر در این قانون

به خدمات عمومی اعم از دولتی و غیر دولتی در ارتکاب چنین جرمی دخالت داشته باشند، علاوه بر مجازات اصلی به محرومیت اجتماعی درجه پنج نیز محکوم می‌شوند (تبصره ۲ ماده ۱۱ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان).

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان صراحتاً مقرر می‌دارد که هر کس مرتکب قاچاق اطفال و نوجوانان شود، به مجازات حبس درجه سه محکوم می‌شود (ماده ۱۲) و اگر کسی مرتکب انتقال، خرید، فروش یا قاچاق اعضا و جوارح طفل و نوجوانان شود، به مجازات حبس درجه سه محکوم خواهد شد (ماده ۱۳)، چنانچه پزشکان یا اشخاص مرتبط با امور پزشکی در ارتکاب این جرم شرکت یا معاونت داشته باشند، علاوه بر مجازات مذکور به محرومیت‌ها و ممنوعیت‌های درجه پنج محکوم می‌شوند، البته انتقال اعضا و جوارح به بیماران نیازمند طبق قانون پیوند اعضای بیماران فوت‌شده یا بیمارانی که مرگ مغزی آنان مسلم است (مصوب ۱۳۷۹ ش.) از شمول این مجازات‌ها مستثنی است (۷).

همچنین هرگونه سوءاستفاده جنسی از کودک جرم بوده و استفاده از کودک برای نگهداری، نمایش، عرضه، فروش و تکثیر نوارهای غیر مجاز موضوع این قانون، موجب اعمال حداکثر مجازات‌های قانونی برای عامل خواهد بود (ماده ۱۳ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیر مجاز می‌کنند، مصوب ۱۳۷۲).

به عبارت دیگر قانونگذار ایران حمایت جدی خود را از اطفال در برابر تهیه‌کنندگان آثار مستهجن و مبتذل از کودکان اعمال کرده است. در این راستا، ماده ۱۰ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مقرر می‌دارد که «هر کس نسبت به طفل یا نوجوان مرتکب آزار یا سوءاستفاده جنسی شود، در صورتی که مشمول مجازات حد نباشد با در نظر گرفتن شرایطی مانند وضعیت بزه‌دیده، شرایط مرتکب و آثار جرم، به ترتیب زیر مجازات می‌شود:

۱- آزار جنسی تماسی توسط محارم یا با عنف به مجازات حبس درجه پنج قانون مجازات اسلامی؛ ۲- سایر آزارهای جنسی تماسی به مجازات حبس درجه شش قانون مجازات اسلامی؛ ۳- آزار جنسی غیر تماسی توسط محارم یا با عنف به یکی از مجازات‌های درجه هفت قانون مجازات اسلامی؛ ۴- سایر آزارهای جنسی غیر تماسی به یکی از مجازات‌های درجه هشت قانون مجازات اسلامی؛ ۵- بهره‌کشی جنسی از طفل و نوجوان از طریق عرضه، در اختیارگرفتن، وادار یا اجیرکردن برای هرزه‌نگاری یا سوءاستفاده جنسی به مجازات حبس درجه پنج قانون مجازات اسلامی؛ ۶- در دسترس قراردادن یا ارائه محتوا یا اثر مستهجن یا مبتذل به طفل یا نوجوان به یک یا چند مجازات درجه هشت قانون مجازات اسلامی؛ ۷- استفاده از طفل و نوجوان برای تهیه، تولید، توزیع، تکثیر، نمایش، فروش و نگهداری آثار سمعی و بصری مستهجن یا مبتذل، حسب مورد به میانگین حداقل و حداکثر تا حداکثر مجازات مقرر در قانون مربوط؛ ۸- واردات، صادرات، تکثیر، انتشار، عرضه، معامله یا بارگذاری محتوا یا اثر مستهجن یا مبتذل که در آنها از اطفال و نوجوانان بهره‌گیری شده و یا حمل و نگهداری آنها به یکی از مجازات‌های درجه شش قانون مجازات اسلامی؛ ۹- برقراری ارتباط با طفل و نوجوان در فضای مجازی به منظور هرگونه آزار جنسی یا ارتباط جنسی نامشروع به یکی از مجازات‌های درجه شش قانون مجازات اسلامی.»

۶-۱. **حمایت‌های رفاهی ویژه:** معضلات حاکم بر حداقل‌های رفاه اجتماعی همچون خوراک، پوشاک و مسکن، در زمره مهم‌ترین عوامل موجد انواع مشکلات معیشتی، فشارها و خشونت علیه کودکان قرار دارند. نداشتن سرپناه و مسکن مشکلات جدی برای کودک به بارمی‌آورد که وی را به کارهای زینبار و حتی غیر قانونی (همچون قاچاق و تن‌فروشی دختران) وادار می‌سازد (۸).

سازمان بهزیستی کشور متکفل این امر می‌باشد که موظف است اقدامات ذیل را انجام دهد:

- ۱- شناسایی مناطق و کانون‌های آسیب‌زا و آسیب‌های شایع و در حال شیوع به صورت کشوری، منطقه‌ای و محلی؛
- ۲- تقویت مداخله‌های اجتماعی و روانی قبل از مداخله‌های قضایی - انتظامی؛
- ۳- مداخله در بحران‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی؛
- ۴- تسهیل دسترسی دریافت‌کنندگان خدمات فوریت‌های اجتماعی به خدمات تخصصی مورد نیاز از طریق سطوح فوریت‌های اجتماعی؛
- ۵- توانمندسازی دریافت‌کنندگان خدمات فوریت‌های اجتماعی به صورت بازگشت به خانواده، فراهم کردن زمینه زندگی مستقل یا ارجاع به مراکز مرتبط؛
- ۶- انجام پیگیری‌های لازم پس از ترخیص از طریق خدمات مددکاری اجتماعی؛
- ۷- اطلاع‌رسانی مناسب در مورد برنامه به مردم از طرق مختلف از جمله راه‌اندازی پایگاه تلفنی (۱۲۳، صدا و سیما) و معرفی به دستگاه‌های مرتبط؛
- ۸- ارائه نظرات کارشناسی و مشاوره‌ای به مراجع قضایی حسب درخواست؛
- ۹- ارائه خدمات به گروه‌های هدف ارجاعی از سازمان‌های همکار؛
- ۱۰- تبادل اطلاعات و آمار مربوط با سازمان‌های ذی‌ربط با رعایت قوانین و مقررات مربوط (ماده ۲ آیین‌نامه آرایه خدمات فوریت‌های اجتماعی، مصوب ۱۳۹۲ ش.).

علاوه بر این، کودک باید از حمایت جامعه مدنی در برابر خشونت برخوردار باشد. به این منظور در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مقرر شده است که افراد شاهد موارد خشونت علیه کودک، وظیفه قانونی دارند که آن را فوراً اطلاع دهند. هر کس از وقوع جرم یا شروع آن یا خطر شدید و قریب‌الوقوع علیه کودک مطلع بوده یا شاهد وقوع آن باشد و با وجود توانایی اعلام و گزارش به مقامات یا مراجع صلاحیت‌دار و کمک‌طلبیدن از آن‌ها از این امر خودداری کند یا در صورت عدم دسترسی به این مقامات

در حقوق ایران برخی حمایت‌های ویژه برای کودکان پیش‌بینی شده تا از بخشی از مصادیق خشونت علیه کودکان ممانعت به عمل آید، هرچند این موارد چندان چشم‌گیر نبوده و تضمینات قانونی بیشتری را اقتضا می‌کنند. برای نمونه در راستای حمایت از اسکان کودکان خیابانی آیین‌نامه ساماندهی کودکان خیابانی در سال ۱۳۸۴ به تصویب رسیده است. به موجب این آیین‌نامه، مراکزی برای ارائه خدمات تخصصی به کودکان خیابانی در چهار سطح پیش‌بینی شده است: «... الف - مراکز و پایگاه‌های سطح یک (سرپایی): مراکز و پایگاه‌های ثابت و سیاری که بدون اقامت کودک نسبت به ارائه خدمات سرپایی به وی و خانواده‌اش اقدام می‌نمایند. ب - مراکز سطح دو (اقامت کوتاه‌مدت): ... امکان اقامت کودک را حداکثر تا ۲۱ روز فراهم می‌کنند. ج - مراکز سطح سه (اقامت میان‌مدت): ... امکان اقامت کودک را حداکثر تا یک سال مهیا می‌کنند. د - مراکز سطح چهار (اقامت درازمدت) مراکزی که امکان اقامت کودکان بی‌سرپرست یا بدسرپرست را تا پایان ۱۸ سالگی تأمین می‌کند» (بند ۶ ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی کودکان خیابانی، مصوب ۱۳۹۴ ش.).

۷. حق بر پشتیبانی خدماتی: یکی از موارد حمایت از کودکان برای مبارزه با مصادیق خشونت علیه آنان، پشتیبانی خدماتی از اطفال است.

در این راستا، به منظور تسهیل دسترسی کودکان در معرض آزار (از سوی والدین یا سرپرستانی که توسط مراجع قضایی بدسرپرست تشخیص داده شده یا صلاحیت نگهداری آن‌ها را نداشته باشند) به خدمات مورد نیاز، سازمان بهزیستی کشور از سال ۱۳۷۸ «اورژانس اجتماعی» را در ایران راه‌اندازی کرده است. آیین‌نامه اجرایی این موضوع در سال ۱۳۹۱ توسط هیأت وزیران به تصویب رسیده است. مرکز فوریت‌های اجتماعی

و مراجع و یا عدم تأثیر دخالت آن‌ها در رفع تجاوز و خطر، از اقدام فوری و متناسب برای جلوگیری از وقوع خطر و یا تشدید نتیجه آن امتناع نماید، مشروط بر اینکه با این اقدام، خطری مشابه یا شدیدتر متوجه خود او یا دیگران شود، به یکی از مجازات‌های درجه شش محکوم می‌شود (ماده ۱۷ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان).

البته این‌گونه اطلاع‌رسانی موارد خشونت علیه کودک باید کاملاً با حفظ حریم خصوصی و حیثیت طفل بزه‌دیده و خانواده وی باشد. اگر کسی هویت یا اطلاعات و اسرار کودک بزه‌دیده یا در وضعیت مخاطره‌آمیز را افشا و یا جزئیات جرم ارتكابی توسط کودک یا علیه وی را از طریق رسانه‌های گروهی و یا با توزیع، تکثیر، انتشار و نمایش فیلم یا عکس و مانند آن تشریح نماید، به گونه‌ای که موجب تجری دیگران، اشاعه جرم، آموزش شیوه ارتكاب آن یا بروز هرگونه ضرر یا آسیب به طفل و نوجوان یا خانواده وی شود، به مجازات حبس درجه شش محکوم می‌شود (ماده ۱۹ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان).

همچنین در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان وظایف خاصی برای برخی وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مراجع قوه قضاییه پیش‌بینی شده است؛ بر اساس ماده ۴ این قانون، «دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه به منظور ایجاد زمینه‌های همکاری با سایر نهادها، تهیه گزارش‌های موردی یا ادواری، انجام مطالعات و تحقیقات آماری و اطلاعاتی، پایش و ارزشیابی فعالیت‌های دفاتر استانی و شهرستانی در خصوص اجرای این قانون در قوه قضاییه تشکیل می‌شود...». همچنین ایجاد ساختار و تشکیلات قضایی خاصی برای ایفای وظایف زیر الزام شده است (ماده ۵ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان):

۱- مداخله فوری قضایی به منظور پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان در معرض خطر شدید و قریب‌الوقوع و

یا جلوگیری از ورود آسیب بیشتر به آنان؛ ۲- ارائه مشاوره و معاضدت‌های حقوقی و تشکیل پرونده شخصیت برای اطفال و نوجوانان در معرض خطر یا بزه‌دیده؛ ۳- ایجاد شرایط مناسب در خانواده برای اطفال و نوجوانان در معرض خطر یا بزه‌دیده و یا معرفی آنان به بهزیستی و یا سایر نهادهای مربوط؛ ۴- تهیه و ارائه گزارش از وضعیت طفل و نوجوان موضوع این قانون و درخواست اتخاذ اقدامات حمایتی - قضایی از مراجع قضایی صالح؛ ۵- نظارت بر حسن اجرای آرا و تصمیمات مرتبط با طفل و نوجوان و همچنین اجرای آرا و تصمیمات ارجاعی توسط مقام قضایی و پیگیری و پایش وضعیت وی پس از اجرای رأی یا تصمیم و ارزشیابی اقدامات به عمل آمده؛ ۶- تهیه گزارش‌های موردی یا ادواری و انجام مطالعات و تحقیقات آماری و اطلاعاتی مرتبط با طفل و نوجوان.

بر اساس ماده ۶ این قانون، وظایف و مسئولیت‌های ویژه هر یک از دستگاه‌های ذیل به تفکیک مشخص شده است:

۱- سازمان بهزیستی کشور: - با استفاده از مددکاران اجتماعی در قالب فوریت‌های خدمات اجتماعی با همکاری شهرداری یا دهیاری و نیروی انتظامی نسبت به شناسایی، پذیرش، حمایت، نگهداری و توانمندسازی اطفال و نوجوانان موضوع این قانون و اعلام موضوعات به مراجع صالح اقدام کند؛ - در راستای وظایف قانونی و وظایف مقرر در این قانون از همکاری و مشارکت تمامی دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ استفاده کند. دستگاه‌های اجرایی مکلفند در چارچوب وظایف قانونی خود با سازمان مذکور همکاری کنند؛ - نسبت به أخذ و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به وضعیت‌های مخاطره‌آمیز برای اطفال و نوجوانان و انجام اقدامات لازم برای افزایش آگاهی‌های مردم در این زمینه اقدام کند.

سه ماه پیش از آغاز سال تحصیلی جدید اسامی و نشانی اطفال و نوجوانان ایرانی و غیر ایرانی را که به سن قانونی تحصیل رسیده‌اند، به تفکیک مناطق به آموزش و پرورش اعلام کند.

۵- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی: - نظارت مؤثر بر اماکن کار جهت پیشگیری و مقابله با آزار یا بهره‌کشی اقتصادی از اطفال یا نوجوانان؛ - معرفی اطفال و نوجوانان بزه‌دیده یا در معرض خطر به نهادهای حمایتی و قضایی؛ - پوشش بیمه‌ای موضوع ماده ۱۴۸ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ برای نوجوانان بین پانزده تا هجده ساله شاغل.

۶- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی: - تدوین دستورالعمل‌های بهداشت کار و مراقبت پزشکی برای انطباق شرایط کار نوجوانان با استانداردهای لازم؛ - پذیرش و درمان فوری اطفال و نوجوانان آسیب‌دیده در تمام مراکز بهداشتی درمانی همراه با ارسال گزارش موارد مشکوک به آزار به مراجع قضایی و بهداشتی؛ - پوشش کامل بیمه سلامت برای تمام اطفال و نوجوانان ساکن ایران.

۷- وزارت آموزش و پرورش: - اعلام موارد عدم ثبت نام و موارد مشکوک به ترک تحصیل اطفال و نوجوانان تا پایان دوره متوسطه به سازمان بهداشتی کشور و یا دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه حسب مورد جهت انجام اقدامات لازم؛ - شناسایی، راهنمایی و معرفی اطفال و نوجوانان موضوع این قانون به نهادهای حمایتی و قضایی جهت انجام اقدامات حمایتی لازم؛ - انجام اقدامات لازم جهت ثبت نام و پوشش تحصیلی کامل اطفال و نوجوانان موضوع این قانون تا پایان دوره متوسطه؛ - آموزش مدیران و کارکنان آموزشی و اداری در زمینه حقوق اطفال و نوجوانان.

۸- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران: - تولید و پخش برنامه‌های منظم برای بالابردن سطح اطلاعات

۲- نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و پلیس ویژه اطفال و نوجوانان: - نسبت به شناسایی اطفال و نوجوانان در وضعیت مخاطره‌آمیز در موارد مراجعه یا معرفی آنان به نیروی انتظامی یا مواجه‌شدن با آنان در حین اجرای وظیفه و یا شکایت از آنان، حسب مورد برای معرفی به سازمان بهداشتی کشور یا مراجع قضایی و انجام حمایت‌های مورد نیاز بر اساس این قانون یا سایر قوانین مرتبط اقدام کند؛ - در مأموریت‌های مددکاران اجتماعی و انجام وظایف محوله در اجرای این قانون، حسب تقاضا جهت تأمین امنیت آنان و نیز اطفال و نوجوانان موضوع مأموریت، اقدام قانونی لازم را به عمل آورد؛ - وضعیت‌های مخاطره‌آمیز و جرائم علیه اطفال و نوجوانان بزه‌دیده را حسب مورد به مراجع ذی‌صلاح قضایی و سازمان بهداشتی کشور گزارش نماید.

۳- سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور: - نسبت به نگهداری جداگانه اطفال از نوجوانان و سایر زندانیان اقدام کند؛ - اطلاعات اطفال و نوجوانانی را که در کانون اصلاح و تربیت نگهداری می‌شوند یا مدت مراقبت آنان تمام شده است و نیازمند حمایت هستند، جهت انجام اقدامات حمایتی به سازمان بهداشتی کشور اعلام کند؛ - اطفال و نوجوانانی را که پدر یا مادر یا سرپرست قانونی آنان در زندان به سر می‌برند، به سازمان بهداشتی کشور معرفی کرده تا برابر مقررات، طفل یا نوجوان نیازمند را حمایت کند.

۴- وزارت کشور: - با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط نسبت به شناسایی اطفال و نوجوانان فاقد اسناد سجلی یا هویتی اعم از اتباع ایرانی و غیر ایرانی و معرفی آنان حسب مورد به نهادهای حمایتی، آموزشی، درمانی یا قضایی جهت اقدامات حمایتی اقدام کند؛ - از طریق سازمان ثبت احوال کشور با همکاری سایر نهادهای مربوط و با در نظر گرفتن اقامتگاه اشخاص و تغییرات آن هر سال حداقل

دانش و مهارت‌های شغلی شود (ماده ۱۱۱ منشور حقوق شهروندی)؛ ۳- امکان دسترسی و بهره‌مندی از اماکن عمومی (ماده ۲ قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۷ و ماده ۲ قانون جامع حمایت از حقوق معلولین، مصوب ۱۳۸۳ ش.)؛ ۴- تأمین خدمات توان‌بخشی، حمایتی، آموزشی و حرفه‌آموزی مورد نیاز... گسترش مراکز خاص نگهداری، آموزشی و توان‌بخشی... تأمین و تحویل وسایل کمک توان‌بخشی... گسترش کارگاه‌های آموزشی، حمایتی و تولیدی (ماده ۳ قانون حمایت از حقوق معلولان)؛ ۵- استفاده از امکانات رفاهی با تسهیلات نیم‌بها (ماده ۴ قانون حمایت از حقوق معلولان)؛ ۶- آموزش رایگان (ماده ۸ قانون حمایت از حقوق معلولان)؛ ۷- سازوکار مناسب برای قیومت (ماده ۱۳ قانون حمایت از حقوق معلولان)؛ ۸- پوشش بیمه سلامت (تأمین خدمات درمانی مورد نیاز... خدمات توان‌بخشی جسمی و روانی) (ماده ۶ قانون جامع حمایت از حقوق معلولین)؛ ۹- پرداخت حق پرستاری یا مددکاری به سرپرست از سوی سازمان بهزیستی برای افراد با معلولیت شدید (ماده ۷ قانون جامع حمایت از حقوق معلولین)؛ ۱۰- استفاده رایگان از مراکز و خدمات ورزشی دولتی (ماده ۸ قانون جامع حمایت از حقوق معلولین)؛ ۱۱- نمایش‌ها و برنامه‌های آموزشی رایگان در خصوص حقوق افراد دارای معلولیت (ماده ۲۰ قانون جامع حمایت از حقوق معلولین).

بحث و نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر دریافتیم که قانونگذار کشورمان در قوانین و مقررات پراکنده‌ای به صیانت از حقوق کودک در برابر هرگونه تعرضات و آزارهای احتمالی پرداخته و حقوق کودکان را در برابر هرگونه مصادیق خشونت تضمین کرده است. اهم این حق‌ها عبارتند از:

عموم مردم در حوزه حقوق اطفال و نوجوانان؛ - طراحی و ایجاد نظام رده‌های سنی و محتوایی آثار و محصولات صدا و سیما در برنامه‌های مرتبط با اطفال و نوجوانان؛ - همکاری با سایر نهادها و دستگاه‌های مندرج در این قانون برای تولید آثار و برنامه‌های علمی، آموزشی و فرهنگی جهت تحقق اهداف این قانون؛ - جلوگیری از تولید، پخش یا تبلیغ هر برنامه یا محصول مضر به سلامت، تربیت، اخلاق، یا سایر حقوق اطفال یا نوجوانان؛ - تدوین و اجرای ضمانت اجراهای اداری و انضباطی برای تهیه‌کنندگان، مجریان و دست‌اندرکاران تولید و پخش برنامه‌های صدا و سیما در راستای اجرای این قانون.

۷- حقوق ویژه کودک توان‌خواه: پیش‌تر به تفصیل بیان شد که کودکان توان‌خواه از آنجا که برای استیفای حقوق مسلم خویش نیازمند حمایت‌های اجتماعی ویژه هستند باید از امتیازات خاصی برخوردار شوند که بتوانند همچون سایر افراد جامعه از فرصت‌ها و تسهیلات اجتماعی بهره ببرند (۹). این مهم در حقوق کشورمان به طور خاص مورد توجه قرار گرفته است. در ایران سند ویژه‌ای ناظر بر حقوق کودکان توان‌خواه وجود ندارد، اما احکام کلی «قانون جامع حمایت از حقوق معلولین مصوب ۱۳۸۳»، «قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۷» و منشور حقوق شهروندی، قابل تسری به حقوق کودکان توان‌خواه از آن حیث که دارای معلولیت جسمی یا ذهنی هستند نیز می‌باشد. اهم حقوق کودک توان‌خواه در این اسناد که وی را در برابر خشونت‌های احتمالی مصون می‌دارد عبارتند از: ۱- حق بهره‌مندی از امکانات درمانی و توان‌بخشی برای بهبودی و یا توانمندشدن در جهت زندگی مستقل و مشارکت در جنبه‌های زندگی (ماده ۵ منشور حقوق شهروندی)؛ ۲- برخورداری از فرصت و امکان تحصیل و کسب مهارت به تناسب توانایی و اینکه معلولیت نباید موجب محرومیت از حق تحصیل

مهم‌ترین مصداق آن در نظم حقوقی داخلی، اورژانس اجتماعی است.

- حقوق ویژه کودک توان‌خواه: کودکان توان‌خواه از آنجا که برای استیفای حقوق مسلم خویش نیازمند حمایت‌های اجتماعی ویژه هستند، باید از امتیازات خاصی برخوردار شوند که بتوانند همچون سایر افراد جامعه از فرصت‌ها و تسهیلات اجتماعی بهره ببرند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

تضاد منافع

نویسنده هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده است.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

- حق بر حمایت اجتماعی برابر: کودک باید افزون بر اینکه از حقوق و آزادی‌های بنیادین به طور یکسان با سایر افراد جامعه بهره‌مند باشد، مستحق حمایت‌ها و امتیازات ویژه اجتماعی نیز می‌باشد.

- حق بر دسترسی به اطلاعات مناسب: کودک حق دارد به اطلاعات مناسب با سن خود دسترسی داشته باشد و نباید در معرض محتوای غیر ارزشی و خشونت‌آمیز روحی - روانی قرار گیرد.

- حق بر سرپرست شایسته: کودک حق دارد که از والدین و سرپرستان صلاحیت‌دار بهره‌مند باشد و جدا کردن وی از آنان صرفاً جنبه استثنا داشته و بنا به مصالح عالی‌ه ایشان و تجویز قانون میسر است.

- حق بر عدم اشتغال به کار اجباری: کارکردن کودک اگر همسو با مصالح عالی‌ه وی باشد، قابل تجویز است، اما هرگونه کار اجباری و یا خشونت‌آمیز و مضر برای سلامت جسمی - روحی آنان ممنوع و ناقض حقوق فردی وی می‌باشد.

- حق بر آموزش و پرورش مناسب: کودک حق دارد که در محیطی مناسب تحصیل نموده و تحت تربیت مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی پرورش یابد.

- حق بر عدم بهره‌کشی و یا قاچاق: کودک «شخصیت مستقل» و «کرامت انسانی» دارد و هرگونه ابزارگرایی وی اعم از بهره‌کشی از او قاچاق او جرم بوده و مستوجب مجازات کیفری است.

- حق بر حمایت‌های رفاهی ویژه: کودکان از آن جهت که قشر خاص آسیب‌پذیر جامعه هستند، باید از مجموعه ویژه‌ای از حقوق رفاهی به منظور تأمین خوراک، پوشاک، سرپرست، مسکن، آموزش، پرورش و دیگر ابعاد زیست فردی و اجتماعی بهره‌مند شود.

- حق بر پشتیبانی خدماتی: کودک مستحق حمایت و حفاظت مستمر جامعه در برابر خشونت است که

References

1. Shayan A. Justice for Victims. Tehran: Salsabil Publications; 2005. [Persian]
2. Abbasi M, Petoft A. Citizenship rights, from Principles to social Platform. Tehran: Legal Publishers; 2017. [Persian]
3. Abbasi M, Petoft A. Citizenship Rights: from the Foundations to the Social Basis. Tehran: Justice Publication; 2017. [Persian]
4. Petoft A, Dehghani P. Discourse Analysis of Citizens' Rights in the Context of Governmentality Post-Modern Thought. Iran J Med Law. 2018; 12(46): 69-91. [Persian]
5. Momeni-Rad A, Petoft A, Sabeti M. The reason and the scope of derogation from right due to the emergency theory. Public Law Studies Quarterly. 2017; 47(1): 201-226. [Persian]
6. Abbasi M, Petoft A. Citizenship Rights: from the Government Protection to Monitoring on it. Tehran: Justice Publication; 2017. [Persian]
7. Petoft A. Protection of Children from Violence in The Context of International Instruments. Child Rights Journal. 2020; 2(8): 47-79. [Persian]
8. Petoft A, Abbasi M, Zali A. Toward children's cognitive development from the perspective of neurolaw: Implications of Roper v Simmons. Psychiatry, Psychology and Law. 2022; 21: 1-7. [Persian]
9. Petoft A, Abbasi M. Children's Criminal Perception; Lessons from Neurolaw. Child Indicators Research. 2022; 7: 1-6. [Persian]